

Oponentský posudek disertační práce

Barbora Jiřincová

Ženy v rekatolizaci českých zemí

Strojopis Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2018

Předkladatelka disertační práce „Ženy v rekatolizaci českých zemí“ se uvedenou problematikou zabývá již po několik let. Svou disertační prací navazuje na téma předkládané v rámci magisterské práce, které se zaměřilo na vystižení charakteristiky žen v dílech významných představitelů německé reformace, především Martina Luthera. Předkládaný text téma rozvádí do podstatně větší šíře. Jádro svého výzkumu navíc směřuje na roli (především aristokratických) ženy v rámci pobělohorské rekatolizace v Čechách. Dvě základní tázání výzkumu Barbory Jiřincové by bylo možno vystihnout dvěma větami z její práce: 1. „Cílem předkládané práce je přispět ke znalosti role žen v procesu restaurace katolicismu u nás a následně tyto poznatky dát do spojitosti s dosavadním poznáním celého procesu“ (s. 73). 2. „Základní otázkou, kterou si tento výzkum klade, tedy je, zda a jak se lišila ženská zkušenost od mužské“ (s. 74). Takto vymezené výzkumné otázky si autorka klade za cíl zkoumat v několika horizontech: v geografickém, chronologickém a sociálním.

Vymezení tématu práce Barbory Jiřincové je nutné považovat za nosné a velmi zajímavé. Jde vlastně o postavení do vzájemné kontrapozice dvou „zavedených“ témat světové i české historiografie. Na téma dějin žen jako příslušnic raně novověkých společenských elit v českých poměrech v sedmdesátých letech 20. století upozornil Josef Petráň, nicméně tušení či anticipaci významu tohoto tématu lze nalézt již v meziválečném období, např. u Františka Dvorského. Pro středoevropský kontext jsou samozřejmě velmi důležité práce Beatrix Bastl nebo Katrin Keller. Za rozšíření tématu i na kategorii neprivilegovaných žen vděčí česká a vlastně i rakouská historiografie Daně Cerman Stefanové. Samozřejmě, v rámci české i středoevropské historiografie bylo ještě více frekventováno téma reformace a protireformace. Lze dokonce říci, že od konstituování Gollovy školy představovalo hlavní osu české historiografie, včetně aplikačního a aktualizacího horizontu. Z tohoto důvodu ani není možné vyjmenovat všechny významné tematizace dějin rekatolizace. Snad lze alespoň zmínit práce Ivany Čornejové a Jiřího Mikulce, kteří se problematikou protireformace zabývají z pozice církevních a sociálních dějin, anebo práce Tomáše Malého nebo Ondřeje Jakubce, kteří na téma pohlížejí z pozice kulturních dějin, resp. dějin umění. O to více je potřeba zdůraznit zajímavost přístupu Barbory Jiřincové, který uvedené dva okruhy české a středoevropské historiografie propojuje.

Autorka svou práci rozčlenila na několik základních částí. Poměrně rozsáhlý úvodní text věnuje vymezení tématu a především jeho historiografickým a metodologickým aspektům. Zabývá se zde mimo jiné otázkami, nakolik se v českých zemích uplatnila katolická reforma či jaký je rozdíl mezi náboženským a politickým obsahem rekatolizace a protireformace. Důležitým východiskem jsou pro ni také dějiny žen jako širší rámec pro charakteristiku role žen-šlechtičen v české reformaci a protireformaci. Uvedená vymezení mají podle autorky své geografické, chronologické a sociální aspekty. V další části práce se autorka zabývá rekatolizací v Čechách, a specificky na Mladoboleslavsku,

a také emigrací z tohoto území mimo hranice českých zemí, anebo jejím odrazem v úředních dokumentech různé provenience. Za určité jádro práce lze potom považovat kapitolu, která je věnována vybraným dokumentům protostatistické povahy, především zповědím seznamům a soupisům poddaných podle víry. Především na základě jejich analýzy se Barbora Jiřincová pokouší charakterizovat specifika přístupu žen k víře a ergo také k rekatolizaci. Celá práce poté ústí v kapitolách zabývajících se vztahem žen k náboženským konverzím a specifickými sociálními kategoriemi (např. vdovami). Následuje případová studie o sestřích Černínových z Chudenic a poté sumarizující kapitola o ženách jako subjektu rekatolizace.

Při čtení práce Barbory Jiřincové si nelze nepovšimnout neobvykle dlouhého úvodu, zahrnujícího sto stran v celkově třísetstránkové disertační práci. V tomto úvodu autorka vymezuje sledované téma, resp. témata a vyrovnává se s bohatou literaturou. Pro tuto část textu Barbory Jiřincové je přitom charakteristická snaha o co nejhlubší rozbor literatury a její co nejpřesnější pochopení a interpretaci. To se jí do značné míry daří. Navíc právě v těchto částech své disertace autorka prokazuje své nepochybné jazykové schopnosti. Z jejího textu navíc vyplývá, že otázku reformace a protireformace nepovažuje za výlučný fenomén českých dějin a že řešení českých specifíků vnímá jako integrální součást evropských procesů. V jejím více či méně chronologickém přehledu vývoje pojmů konfesionalizace a protireformace proto defiluje celá řada jmen evropských a dokonce i mimoevropských historiků. V části věnované českým zemím si navíc všímá nejen prací českých historiků, nýbrž řadí sem i práce Winfrieda Eberharda, Thomase Winkelbauera nebo Alessandra Catalana. Přiložený soupis použité literatury nepochybně odpovídá charakteru disertační práce.

Na druhé straně je v této souvislosti zmínit i některé skutečnosti, které vyvolávají určité rozpaky a otázky. Autorka se historiografickými otázkami zabývá na skutečně širokém prostoru, zabírajícím více jak třetinu práce. Až na naprostou výjimku je její práce na více jak stotřiceti prvních stranách (tedy na polovině svého textu) prosta jakéhokoliv odkazu na prameny. Mezi analyzovanými pracemi přitom chybí některé velmi důležité, např. výše zmiňované práce Beatrix Bastl nebo (kromě jednoho obecnějšího článku) Dany Cerman Stefanové.

Chybějí i některé důležité edice, které mají v souvislosti s postavením ženy a její religiozity v raném novověku velkou vypovídací hodnotu. Především se to týká edice listů Kateřiny z Valdštejna, vydané Františkem Dvorským. Zmiňovaná šlechtična měla celou řadu korespondenčních partnerek z řad příslušnic vysoké aristokracie i střední a nižší šlechty. Otázky religiozity a nastupující protireformace navíc v jejich listech náležely k velmi frekventovaným tématům. Právě tento typ ego-dokumentů by mohl posloužit jako celý materiál, s nímž by mohly být konfrontovány autorkou většinou využívané materiály úřední a polouřední povahy. Zvláště když listy psané Kateřinou z Valdštejna se týkají nejen Moravy, ale také Čech. (V této souvislosti je nutné nicméně uvést, že autorka velmi důsledně vytěžuje jinou práci Františka Dvorského, a sice jeho studii Staré písemné památky žen a dcer českých / Praha 1869, kterou také uvádí v soupisu literatury.)

Autorka při vymezení své práce konstatuje, že se bude týkat především religiozity žen z prostředí nižší šlechty a měšťanstva. Ve skutečnosti se ovšem zabývá především výše postavenými aristokratkami, k nimž se přirozeně vztahuje větší množství pramenů. To je patrné především v kapitolách, které jsou zaměřeny na příslušnice rodu Černínů z Chudenic. Zároveň naráží na celou řadu obtíží, které jsou spojeny s dobovými „genderovými“ zvyklostmi i s omezenou vypovídací schopností pramenů. Jak konstatuje např. na straně 164 v souvislosti s analýzou zповědních seznamů, v některých případech se ženy v pramenech „skrývaly“ za svými manželi. V tomto kontextu je potřeba ocenit, že si je autorka „úskalí práce se statistickým pramenem“ (tímto pojmem označuje jednu ze subkapitol své práce) v období raného novověku vědoma a že se s analýzami a charakteristikami jednotlivých typů využívaných pramenů velmi dobře vyrovnává.

Autorka svou práci člení na celou řadu drobnějších kapitol a subkapitol. Některé z nich o rozsahu jednoho či několika odstavců. To na jednu stranu dodává práci jakousi strukturální komplexnost, na druhou stranu tato skutečnost způsobuje určitou roztříštěnost a nepřehlednost celé práce. Určité otázky budí také struktura práce. Autorka se opakovaně vrací k některým teoretickým a vymezovacím otázkám a do jisté míry bloudí v kruhu.

Autorka v předkládané práci používá poměrně ve velké míře subjektivismů a úvah, které ne vždy jsou důsledně opřeny o náležitý pramenný výzkum ani o dostatečnou komparaci. Její konstatování, že o daném subtématu nemá dostatečné informace, by mohlo být vnímáno jako sympatický projev její skromnosti a odborné akribie. Bohužel autorka na takto nedostatečně doložené hypotéze v některých případech konstruuje zásadní postupy a závěry. Jak příklad uveďme alespoň často opakované konstatování, že ženská religiozita je více citová a prožívaná, nežli religiozita mužská. Uvedená hypotéza sehrává v její práci velmi důležitou roli jako výchozí bod/premisa pro formulování celé řady závěrů, Barbora Jiřincová ji nicméně pouze konstatuje, aniž by se vždy opřela o hlubší historickou, religionistickou nebo sociologickou analýzu.

Jazykově práce odpovídá obvyklým standardům. Občasné gramatické chyby, např. ve shodě podmětu s přísudkem (s. 49), lze považovat za snadno opravitelnou marginálii neovlivňující v zásadě slušnou jazykovou kvalitu práce.

Shrnutí:

Disertační práce Barbory Jiřincové *Ženy v rekatolizaci českých zemí* pole mého názoru přináší zajímavou a nadstandardní konfrontaci dvou zdánlivě standardních témat české a evropské historiografie raného novověku. Autorka se nepochybně pokusila o její zvládnutí, opřené o rozsáhlá metodologická a historiografická východiska. Sama práce se potom opírá také o pramenný výzkum, který však má spíše charakter přínosné kvalifikované sondy. Autorka se bohužel nedokázala v plné míře vyrovnat s některými aspekty své práce, mimo jiné se strukturálním řešením předkládaného textu. Práce proto v některých svých částech působí poněkud nevyváženě. Bude proto ještě potřeba, aby se své přístupy pokusila vysvětlit v rámci obhajoby práce, resp. aby se pokusila zodpovědět otázky naznačené v posudcích. I přes uvedené výhrady nicméně práce odpovídá nárokům kladeným na tento typ kvalifikační práce.

Doporučuji ji proto přijmout k obhajobě. Bude však nutné, aby autorka zaujala zdůvodněná stanoviska k výhradám uvedeným v tomto posudku.

Tomáš Knoz

V Brně dne 3. dubna 2019